

Universiteiten voor een lerende samenleving: kennispartner in *Leven Lang Ontwikkelen*

Nederland staat voor ingrijpende maatschappelijke, economische en technologische transitie zoals digitalisering en kunstmatige intelligentie, klimaatverandering en grondstoffenafhankelijkheid, veiligheid en weerbaarheid, vergrijzing en krapte op de arbeidsmarkt. Deze ontwikkelingen vragen om een veerkrachtige beroepsbevolking die zich steeds aan kan passen. Van universiteiten vraagt het hun kennis actief delen en organisaties en professionals helpen die kennis toe te passen. Leven Lang Ontwikkelen (LLO) is daarbij geen optie, maar noodzaak. Nederlandse universiteiten erkennen hun verantwoordelijkheid in deze ontwikkeling en hebben hier de afgelopen jaren sterk geïnvesteerd. In samenwerking met mbo- en hbo-instellingen, private opleiders en andere regionale partners zetten zij zich actief in voor het ontwikkelen van toegankelijk en toekomstgericht onderwijs voor werkenden en werkzoekenden. Die samenwerking willen we de komende jaren verder intensiveren. We pleiten daarom bij het ministerie van OCW voor de ruimte en voorwaarden om deze rol duurzaam en effectief te kunnen vervullen -als onderdeel van een gezamenlijke leerinfrastructuur waarin publiek en privaat elkaar versterken.

1. LLO als publieke opdracht

LLO is noodzakelijk om Nederland wendbaar te maken: het helpt om innovaties te versnellen, kennis beter te benutten en brede welvaart te versterken. Tegelijkertijd verbindt het de grote thema's van nu -zoals woningtekort, migratie, veiligheid en de digitale en groene transitie- met de lange termijn inzichten die universiteiten ontwikkelen voorbij de waan van de dag. Toch is het huidige LLO-landschap versnipperd en onvoldoende toekomst- en maatschappijgericht:

universiteiten hebben sterke onderzoeks- en valorisatie ecosystemen, maar de verbinding met LLO en leerpaden voor werkenden is daarin nog te weinig zichtbaar en ingebed. Bovendien vormt bekostiging voor werkenden een structurele belemmering voor deelname aan het aanbod. Met het verdwijnen van fiscale aftrek en het stopzetten van het STAP-budget zijn laagdrempelige financieringsroutes grotendeels weggefallen. Huidige voorzieningen

zijn versnipperd, vaak ontoereikend, en sluiten onvoldoende aan op de opleidingskosten binnen het hoger onderwijs. Hierdoor blijft deelname aan (academisch) LLO in de praktijk beperkt tot mensen met voldoende financiële armslag of formele scholingsplicht vanuit hun beroep¹. Grote bedrijven zijn in staat zulke investeringen vaak zelf te dragen, maar voor mkb-ondernemingen geldt dat zij vanwege schaalgrootte en beperkte HR-capaciteit structureel op achterstand staan. Hoewel de overheid dit erkent en via regelingen zoals SLIM probeert te ondersteunen, is de financiering tijdelijk en projectmatig, waardoor structurele ondersteuning noodzakelijk blijft.

Als we op de huidige voet verder gaan, blijft LLO binnen het hoger onderwijs alleen bestaan voor een beperkte groep die over voldoende financiële middelen beschikt en/of voor professionals die vanuit een beroepsverplichting scholing volgen. Deze groepen zijn te klein om met LLO de maatschappelijke uitdagingen aan te pakken en onze samenleving op een rechtvaardige manier toekomstbestendig te maken. De universiteiten willen daarom vanuit hun eigen kracht bijdragen aan de toekomstbestendigheid van Nederland en aan de daartoe vereiste systeemverandering. Daarvoor is echter structurele overheidsfinanciering noodzakelijk: alleen met publieke middelen kan LLO breed toegankelijk, duurzaam en rechtvaardig worden ingericht, in plaats van afhankelijk te blijven van individuele draagkracht of beroepsspecifieke verplichtingen.

De benodigde systeemverandering gaat verder dan de huidige LLO-mogelijkheden die de universiteiten al decennia met hoge kwaliteit bieden, zoals meerjarige deeltijdopleidingen, beroepsopleidingen, en academische bij- en nascholing. Dit vereist:

- Korte onderwijsmodules waarin organisaties en professionals de mogelijkheid krijgen om wetenschappelijke kennis en kunde vertalen naar hun professionele en of maatschappelijke context.
- Meer ruimte voor multi- of trans disciplinaire onderwijsmodules;
- Korte, modulaire leereenheden en micro-credentials die professionals de mogelijkheid geven om gericht en op eigen tempo te leren, en die stapelbaar zijn richting formele kwalificaties. Deze modulaire aanpak sluit aan bij de behoefte van werkenden aan flexibiliteit en directe toepasbaarheid in hun professionele praktijk;
- Versterking van (regionale en sectorale) leer- en innovatienetwerken om verbinding met werkgevers te verbeteren en beter zicht krijgen op de vraag die zij hebben;
- Sterkere regionale samenwerking met mbo's, hogescholen en private partners om flexibel te kunnen zijn en maatwerk te kunnen bieden.
- Verbetering van de kwaliteit en aansluiting tussen informeel, non-formeel en formeel leren;
- Bekostiging voor kleine onderwijsmodules, in plaats van uitsluitend meerjarige opleidingen;

Universitair LLO-onderwijs kent grofweg twee vormen, beide gericht op mensen die al initiële scholing hebben gevolgd.

- Diplomagericht post-initieel onderwijs: meerjarige programma's die leiden tot een erkend diploma, zoals deeltijdmasters, modulaire opleidingen of zij-instroomtrajecten in tekortsectoren (bijvoorbeeld de lerarenopleiding).
- Non-formeel post-initieel onderwijs: een breed palet aan scholingsactiviteiten die niet tot een diploma leiden, variërend van masterclasses en korte cursussen tot beroepsgerichte bijscholing voor bijvoorbeeld juristen, accountants, psychologen en artsen.

In het non-formele onderwijs ligt een grote kracht van universiteiten: het biedt leren dat sterk verbonden is met de nieuwste inzichten en ontdekkingen uit onderzoek. Tegelijkertijd blijft diplomagericht onderwijs een essentiële pijler van Leven Lang Ontwikkelen. Het behalen van een erkend diploma blijft voor veel professionals van grote waarde; als bewijs van verworven competenties, als opstap naar verdere groei, en als fundament voor duurzame inzetbaarheid.

¹ Tussenrapportage onderzoek wettelijke verankering LLO 2025.

2. Op weg naar een meer toekomst- en maatschappijgericht gedreven en inclusiever universitair LLO

Universiteiten herkennen dat hun LLO-activiteiten te veel aanbod gedreven waren. Inmiddels zetten zij concrete stappen richting meer toekomstgericht en maatschappij-gestuurde LLO-activiteiten.

Die beweging omvat onder meer:

- Onderzoek naar succesfactoren van LLO-projecten binnen het Nationaal Groeifondsprogramma LLO Katalysator;
- Gezamenlijke ontwikkeling van een LLO-aanpak met mbo en hbo, in nauwe co-creatie met maatschappelijke partners, werkgevers en overheid - die ons nog onvoldoende weet te vinden, terwijl juist hier veel potentieel ligt;
- Ontwikkeling van flexibel aanbod dat direct aansluit bij zowel actuele onderzoeksresultaten als urgente maatschappelijke vraagstukken;
- Actieve deelname aan pilots van learning communities, waarin we samen leren en innoveren;

- Inrichting van werkveldcommissies voor LLO, om het aanbod sterker te verankeren in de praktijk;
- Professionalisering van interne structuren, zodat universiteiten LLO organisatorisch stevig kunnen dragen en verder uitbouwen.

Deze initiatieven helpen niet alleen om beter aan te sluiten bij de behoeften van werkenden en werkzoekenden, maar versterken ook de samenwerking met andere onderwijs- en kennispartners.

WO LLO is niet exclusief voor mensen met een wetenschappelijke achtergrond: universiteiten ontwikkelen ook trajecten die toegankelijk zijn voor een meer diverse groep van werkenden voor wie onze gespecialiseerde kennis en expertise van belang is, waaronder mbo- en hbo-doelgroepen.

3. Universiteiten als kennispartners in LLO-ecosystemen

Universiteiten hebben in toenemende mate de rol van co-creërende partners in landelijke, regionale en sectorale (LLO) ecosystemen. Dat betekent: structurele samenwerking met hogescholen, mbo's, publieke en private opleiders, werkgevers, gemeenten en maatschappelijke organisaties in het vormgeven van leerroutes voor volwassenen. Regionaal versterken universiteiten leer- en innovatienetwerken samen met partners, gericht op maatwerk en aansluiting bij lokale arbeidsmarkt-vragen. Landelijk dragen zij bij door kaders en standaarden te ontwikkelen -zoals microcredentials en kwaliteitsborging- en door kennisdeling en samenwerking tussen sectoren te faciliteren. In deze netwerken kunnen uiteenlopende thema's centraal staan: van technologische innovatie tot sociale inclusie, van arbeidsmarktkrapte tot maatschappelijke veerkracht, en van gezondheidszorg tot cultureel ondernemerschap. Zo ontstaat een samenhangend stelsel waarin regionale praktijk en landelijke structuur elkaar versterken. De doelstelling van LLO overstijgt dan ook

kennisoverdracht alleen. Universiteiten zien Leven Lang Ontwikkelen ook als een hefboom voor bredere publiek-private samenwerking, die niet alleen leidt tot onderwijsvernieuwing, maar ook bijdraagt aan gezamenlijke onderzoeks- en innovatiepraktijken. LLO-netwerken kunnen op die manier uitgroeien tot duurzame ecosystemen van kennisdeling en maatschappelijke vernieuwing.

De veelvormige opgaven waar sectoren en regio's voor staan, vragen om even diverse leernetwerken waarin kennisinstellingen bijdragen aan zowel urgente als structurele vraagstukken. Universiteiten vervullen in dit krachtenveld een dubbelfunctie: enerzijds dragen zij met gericht en relevant aanbod bij aan de leervragen van vandaag, anderzijds vervullen zij een richtinggevende rol in het agenderen van de vragen van morgen. Die combinatie van responsiviteit en visie maakt hun bijdrage onmisbaar voor een lerende samenleving.

4. Waar streven wij naar?

Als universiteiten willen we verder gaan dan waar we nu staan. Hoewel in sommige (scholings-verplichte) sectoren LLO al goed en krachtig is georganiseerd, weten we dat grote aantallen mensen die nu al aan de slag zijn in de komende jaren om-, op- of bijge- schoold moeten worden. Universiteiten kunnen daar bij uitstek een belangrijke rol in spelen. Zij kunnen samen met private en andere publieke aanbieders voor een landelijk dekkend aanbod aan onderwijs voor professionals zorgen.

Om werkenden effectief te ondersteunen, zetten universiteiten in op:

- De ontwikkeling van een structureel aanbod van kort en langer lopend hoger onderwijs dat:
 - Zich richt op zowel mono- als multi- inter- en transdisciplinaire bijscholing;
 - Zowel nauw verbonden is met de actualiteit van ons onderzoek als met de vragen die vanuit de samenleving op ons afkomen, in de regio én in brede nationale en internationale context;
 - Waarbij universiteiten niet alleen kennis delen, maar deelnemers ook begeleiden bij de toepassing daarvan op hun eigen opgaven;
 - Niet alleen opleidt tot een erkenning op basis van kennis, maar ook competenties kan toetsen en certificeren.
- Initiële studenten opleiden tot wendbare en adaptieve professionals voor wie LLO, zowel regionaal, nationaal als internationaal een vanzelfsprekend vervolg is.

Om deze ontwikkelingen te stimuleren en te versterken, willen universiteiten de rand-voorwaarden en infrastructuur voor LLO verbeteren en landelijk nauwer samenwerken.

Concreet gaat het om:

Vergroten van de zichtbaarheid en vindbaarheid van het universitaire LLO-aanbod;

- Uitbreiden van onderzoek naar succesvolle LLO-praktijken, waar mogelijk in samenwerking met lectoraten en practoraten;
- Stevig verankeren van LLO in de strategische koers en bestuurlijke besluitvorming van universiteiten;
- Opnemen van LLO in docentprofessionaliseringstrajecten zoals de basis kwalificatie onderwijs (BKO) en Senior kwalificatie onderwijs (SKO) en het programma Erkennen en Waarderen, zodat de inzet van docenten en onderzoekers structureel wordt erkend en gewaardeerd.

Daarnaast is steun van de overheid essentieel en hebben we een aantal aanpassingen op stelselniveau nodig

5. Voorwaarden voor impactvol universiteitsaanbod

We pleiten bij het ministerie van OCW voor de ruimte en voorwaarden om onze rol duurzaam en effectief te kunnen vervullen, als onderdeel van een gezamenlijke leerinfrastructuur waarin publiek en privaat elkaar versterken. In de praktijk merken we echter dat regelgeving te sterk gericht is op het voorkomen van marktverstoring met als risico dat de publieke bijdrage aan LLO juist onder druk komt te staan. Terwijl publieke en private aanbieders in veel gevallen complementair opereren, worden universiteiten belemmerd door strikte scheiding van taken, complexe verantwoordingsvereisten en beperkte handelingsruimte. De rol van universiteiten in LLO is aanvullend op die van private opleiders: waar private aanbieders vaak snel en vraaggericht inspelen op commerciële of sectorspecifieke scholingsvragen, richten universiteiten zich op publieke en maatschappelijke opgaven. Beide rollen zijn onmisbaar en versterken elkaar in een volwassen en toekomstgericht LLO-stelsel. Wat nodig is, is ruimte om de publieke rol goed te vervullen in samenwerking met anderen en vanuit een gelijk speelveld. Dat sluit direct aan bij de Productiviteitsagenda² van het kabinet, waarin onderwijs en LLO als pijlers voor productiviteitsgroei worden benoemd. Universiteiten leveren hieraan een directe bijdrage door basis- en digitale competenties te versterken, flexibele leerpaden te ontwikkelen en mee te bouwen aan een infrastructuur die werkenden, werkzoekenden en bedrijven in staat stelt productiever en innovatiever te worden.

Om bovenstaande te realiseren vragen universiteiten:

- **Structurele, vraaggerichte financiering**, bijvoorbeeld via leerrechten of vouchers, die inzet op toegankelijkheid en keuzevrijheid voor werkenden, en instellingen in staat stelt te investeren in duurzame en flexibele leerroutes;
- **Basisfinanciering** voor LLO ondersteunende diensten zoals registratie, facturatie, datamonitoring en kwaliteitszorg;
- **Juridische ruimte voor contractonderwijs en niet-diplomagericht aanbod binnen de publieke taak**, zodat universiteiten hun maatschappelijke rol ook buiten het klassieke diplomastelsel kunnen vervullen; zonder voortdurend in spanningsvelden met staatssteunregels of beleidsregels publiek-privaat te belanden;
- **Heldere kwaliteitskaders en gezamenlijke certificeringssystemen** (zoals microcredentials), ontwikkeld in samenwerking met overheid, NVAO en sociale partners, zodat het aanbod herkenbaar en waardevol is voor werkenden en werkgevers;
- **Een verantwoordingskader dat ruimte biedt voor innovatie en samenwerking**, waarin de nadruk ligt op maatschappelijke opbrengst en transparantie, in plaats van op juridisch-formele scheiding en risicomijding. Minder complexiteit en meer vertrouwen maken het mogelijk om sneller te handelen en beter aan te sluiten bij de behoeften van werkenden.

6. Samen bouwen aan een lerend Nederland

Universiteiten zijn klaar om de komende jaren hun verantwoordelijkheid te nemen in LLO als wetenschappelijke ankerpunten, als partners in de regio, en als motoren van maatschappelijke vooruitgang. We roepen overheid, werkgevers,

sociale partners en andere onderwijsinstellingen op om samen de leerinfrastructuur te transformeren. Alleen met een integrale, publieke en toegankelijke aanpak kan LLO uitgroeien tot een structurele pijler onder de Nederlandse kennissamenleving.

² Kamerbrief Productiviteitsagenda, Den Haag: Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, september 2025

7. Voorbeelden van Universitair LLO

Het LLO-aanbod dat universiteiten verzorgen, kent vele varianten en vormen: van omscholing, opscholing en bijscholing; als antwoord op een behoefte binnen een sector, een beroepsgroep of juist multidisciplinair gericht op een vraagstuk dat beroeps- en sector overstijgend is. De rode lijn in ons aanbod is het benutten van onze wetenschappelijke kennis voor de maatschappij, waarbij we competenties om daadwerkelijke veranderingen in de samenleving te bewerkstelligen vergroten. Een kleine greep uit onze voorbeelden.

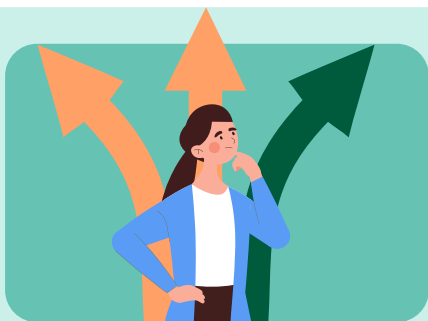

1 Eerste hulp voor militaire werkhonden

Een sprekend voorbeeld van academisch LLO voor niet-academisch geschoolden is de cursus Eerste Hulp voor militaire werkhonden van de Universiteit Utrecht. Hondengeleiders van Defensie leren hier onder leiding van specialisten van de faculteit Diergeneeskunde hoe zij in noodsituaties zelf professionele zorg verlenen aan hun honden. Wetenschappelijke kennis wordt zo direct vertaald naar praktijkgerichte training die in het veld het verschil maakt voor mens én dier.

2 Kunstmatige intelligentie in de publieke sector

In de cursus Artificial Intelligence in Public Services van de Technische Universiteit Delft leren ambtenaren en publieke professionals hoe zij AI verantwoord inzetten in hun werk. Ze onderzoeken niet alleen hoe algoritmes dienstverlening kunnen verbeteren, maar ook hoe ze publieke waarden als gelijkheid, transparantie en betrouwbaarheid kunnen bewaken. Wetenschappelijke inzichten worden zo direct vertaald naar praktische handvatten om AI in te zetten voor het algemeen belang.

3 Nudging: sturen op gedrag

In de post-mastercursus Nudging van de Erasmus Universiteit: sturen op gedrag van de Erasmus Universiteit leren professionals hoe zij gedragsinzichten toepassen om mensen te helpen gezondere, duurzamere of veiligere keuzes te maken. Wetenschappelijke kennis uit de gedragswetenschappen wordt vertaald naar praktische interventies die deelnemers direct in hun eigen werkpraktijk inzetten.

4 Transitie in de openbare Ruimte

Een inspirerend voorbeeld van transdisciplinair LLO is de cursus Transitie in de openbare ruimte van Wageningen University & Research. Beheerders, planners en ontwerpers werken samen aan oplossingen voor klimaatadaptatie, energietransitie, circulariteit, mobiliteit, biodiversiteit en sociale opgaven. Colleges, groepsopdrachten en een praktijkworkshop smeden academische kennis en praktijkervaring tot nieuwe inzichten die direct toepasbaar zijn bij de inrichting van onze steden en dorpen.

